

Yeni Bir Dönemin Eşiğinde Adil Dönüşüm Yaklaşımı

*

Alkan Üstün¹

ORCID: 0000-0002-3616-8193

Bahattin Cizreli²

ORCID: 0000-0002-7639-1138

Öz

İklim değişikliği krizi bütün azametiyle insanlığın karşısında yükselmektedir. Olguya karşı mücadelede küresel çapta çeşitli girişimler bulunmakla beraber söz konusu uygulamaların yeterli olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Bu doğrultuda ortaya koyulan azaltım ve uyum stratejileri yeni bir bakış ekseninde değerlendirilmeli ve tasarlanmalıdır. İklim değişikliğinin gerçek hayattaki yansımaları çok boyutludur ve bu durum ona karşı girilen mücadelenin de geniş çapta olmasını gerektirmektedir. Bu çerçevede insanlığın elinde bir ilkeler dizisinin belirmesi kıymetli görülmektedir. Adil dönüşüm yaklaşımı bu ihtiyaca yönelik olarak belirmiştir ve iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında temel alınıp hareket edilebilecek sosyal adalet esaslı ilkeler bütününe sunmaktadır. Bu çalışmada, iklim değişikliğine karşı mücadeleyi insan hakkı temelinde gören ve bu doğrultuda bir planlama ve uygulama pratiğini öneren adil dönüşüm yaklaşımına dikkat çekilmek istenmektedir. Söz konusu yaklaşımın Türkiye'nin bugünkü ve yakın gelecekteki gündeminde önemli yer tutacağı düşünülen iklim değişikliğiyle mücadele uygulamalarına özgün bir perspektif sağlayabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte uluslararası literatürde yaklaşık on yıllık bir dolaşıma sahip olan adil dönüşümün Türkçe alanyazına kazandırılması amacı, makalenin bir diğer hedefi olarak öne çıkmaktadır. Makalenin temel veri kaynaklarını iklim değişikliği ve adil dönüşüm yaklaşımına ilişkin bilimsel raporlar, uluslararası kuruluşların çalışmaları, sendikalar ve federasyonların ilgili metinleri ile öne çıkan akademik çalışmalar oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Adil dönüşüm, iklim değişikliği, sosyal adalet

¹ Dr. Öğr Üyesi., Bartın Üniversitesi, E-mail: alkanustun@gmail.com

² Arş. Gör. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, E-mail: bahattincizreli@gmail.com

Just Transition Approach on the Threshold of a New Era

*

Alkan Üstün³

ORCID: 0000-0002-3616-8193

Bahattin Cizreli⁴

ORCID: 0000-0002-7639-1138

Abstract

The climate change crisis is rising against humanity in all its grandness. Although there are various global initiatives in the fight against the phenomenon, it does not seem possible to say that these practices are sufficient. The mitigation and adaptation strategies put forward in this direction should be evaluated and designed in a new perspective. The just transition approach offers a range of principles based on social justice that can be taken as a basis and acted upon within the scope of combating climate change. In the study, it is desired to draw attention to the just transition approach, which sees the fight against climate change on the basis of human rights and proposes a planning and implementation practice in this direction. It is thought that this approach can provide a unique perspective to the practices of combating climate change, which is thought to have an important place in Turkey's current and near future agenda. However, the aim of bringing the just transition, which has a circulation of about ten years in the international literature, to the Turkish literature stands out as another goal of the article.

Keywords: *Just transition, climate change, social justice.*

³ Assist. Prof. Dr., Bartın University, E-mail: alkanustun@gmail.com

⁴ R. A. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt University, E-mail: bahattincizreli@gmail.com

Giriş

Bu çalışmanın amacı, ilgili alanyazında yakın dönemde sıklıkla anılmaya başlanan bir yaklaşım olan adil dönüşümün (just transition) neliğinin, kapsamının ve içerdiği ilkelerin bütünlüklü bir biçimde sunulmasıdır. İklim değişikliği bir gerçeklik olarak dünya gündeminde giderek daha fazla alan işgal etmektedir. Olgunun küresel ölçeğinin yanı sıra çok boyutlu olması yalnız doğa bilimlerinde değil, sosyal bilimlerde de giderek artan bir ilginin iklim değişikliği üzerine yoğunlaşacağına işaret etmektedir. İklim kriziyle mücadelede salt yeni teknolojilerin geliştirilmesi yeterli değildir. Ek olarak, toplumsal düzlemde yeni anlayış ve kavrayışlara ihtiyaç duyulmaktadır. Yeni sorunlara karşı eldeki geleneksel cevapları öne sürmek faydalı olmayacaktır. Bir başka deyişle yeni problemlerin çözümü, yeni anlamlar ve yeni sosyal düzenlenişlerde saklıdır. Bu bağlamda adil dönüşümün içerdiği bir dizi önemli ilkenin, küresel iklim değişikliğine karşı mücadele geliştirmenin ötesinde toplumdaki (yoğunlukla eşitsizlik kaynaklı oldukları gözlenen) süregelen problemlerin çözümüne de kapı aralayabileceği düşünülmektedir.

Makalede öncelikle iklim değişikliği olgusunun gerçekliği ve neden olduğu problemlerin kısa bir aktarımından sonra adil dönüşüme ilişkin temel içerimler ve karakteristikler sunulacaktır. Bu çalışmada olguyla ilgili bilimsel raporlar, uluslararası kuruluşların çalışmaları, sendikalar ve federasyonların ilgili metinleri ve akademik çalışmalardan faydalanılmıştır. Adil dönüşüm yaklaşımının, yakın zamanda Paris Anlaşması'na taraf olan ve önümüzdeki üç on yıl içerisinde net sıfır emisyonu ulaşmayı hedefleyen Türkiye'de süren tartışmalarda önemli bir yer tutacağı düşünülmektedir.

Yakıcı Bir Gündem Olarak Küresel İklim Değişikliği

Küresel iklim değişikliği olgusunun Türkiye'de en azından gündelik tartışmalar arasında yerini alması ve medya aracılığıyla geniş kitlelerce ilgilenilir hale gelmesi özellikle Paris Anlaşması'na Ekim 2021'de taraf olunmasından sonrasına denk düşmektedir. Medya ilgisinin yanı sıra neredeyse tüm yurtttaşların bir şekilde somut olarak deneyimlediği sel ve fırtına gibi aşırı hava olayları, kuraklık ve artan gıda fiyatları da iklim değişikliğini kaçınılmaz olarak üst sıralarda bulunan bir gündem maddesine dönüştürmektedir. Öte yandan sivil toplum kuruluşlarının aktiviteleri de iklim krizinin daha geniş kitlelerce duyulmasını sağlamıştır.

İnsan faaliyetleri kaynaklı olarak atmosferde aşırı miktarlarda artan (karbondioksit, metan ve nitroz oksit gibi) sera gazları, küresel iklim değişikliğinin temel nedenidir (IPCC, 2021). Sera gazlarının en önde geleni karbondioksit büyük yoğunlukla fosil yakıtların hoyratça tüketilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Sanayi devriminden bu yana insan kaynaklı karbon salımı, dünya tarihinin önceki dönemleriyle kıyaslandığında inanılmaz bir hızla artış göstermiştir. Bugün artık küresel iklim krizinin insan ve onun tüketim örüntüleri temelinde ortaya çıktığı su götürmez bir gerçeklik olarak karşımızdadır.

İklim değişikliğinin etkilerini bilimsel olarak tespit etmek ve iklim krizine karşı mücadeleye katkı sağlamak amaçlarını taşıyan uluslararası ilk girişim, 1988 yılında Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde kurulan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Panelidir (IPCC). IPCC'nin temel hedefi, iklim değişikliği hakkındaki bilimsel, teknik ve sosyoekonomik bilgi ve çalışmalarını değerlendirmek; bilimsel veriler doğrultusunda iklim değişikliğiyle mücadele, azaltım ve uyum konularında karar vericilere rehberlik etmektir (IPCC, 2018). Bu amaçla IPCC, belirli periyotlarla bilimsel raporlar yayımlamaktadır.

IPCC'nin en kapsamlı ve güncel raporu olan altıncı değerlendirme (AR6) raporu, farklı ülkelerden 270 uzman tarafından oluşturulmuş, 34 binden fazla akademik çalışmadan faydalanan ve nihai hali 195 ülke tarafından onaylanan dikkat çekici bir bilimsel belge niteliğindedir. Söz konusu raporda küresel iklim değişikliğinin toplumlar ve ekosistemler üzerindeki etkilerinin sunulmasının yanı sıra bu etkilerin neden olduğu kırılganlıklar da ortaya koyulmaktadır. İklim krizinin insan faaliyetleriyle olan ilişkisinin gözler önüne serildiği en detaylı ve en geniş oranda kabul gören çalışmalar olmaları, IPCC raporlarının önemini artıran bir diğer unsurdur. 1850-2020 yılları arasında dünyanın ortalama sıcaklığının 1,1 derece artış gösterdiği ve önümüzdeki 20 sene içinde bu artışın 1,5 dereceye ulaşabileceği, söz konusu altıncı raporun birinci kısmında (WG I) ifade edilmektedir (IPCC, 2021, s. 5). Şu andaki artışın tartışmasız şekilde insan etkinliklerinin bir neticesi olduğu vurgulanmaktadır. Bununla beraber 1,1 derecelik ısınmanın küresel çapta kuraklıklara, sel ve taşkınlara, buzulların erimesine, kalıcı kar örtüsünün azalmasına, deniz seviyelerinde yükselmeye, kavurucu sıcaklıklara neden olduğu ve aşırı hava olaylarının daha sık, uzun ve şiddetli bir biçimde gözlemlendiği belirtilmektedir (IPCC, 2021).

Söz konusu raporun ikinci kısmında (WG II) belirtildiği üzere insan faaliyetlerinin neden olduğu sera gazı salımları iklim değişikliğine yol açmaktadır ve bu durum doğaya ve toplumlara zarar vermektedir (IPCC, 2022). İklim değişikliği gıda üretimini olumsuz etkilemekte, doğayı bozmakta, ekonomik büyümeyi yavaşlatmaktadır. İklim değişikliğinin dünya ve insanlık için ciddi

bir tehdit oluşturduğu açıktır ve azaltım ile uyum konularında atılacak adımlardaki gecikmeler, sürdürülebilir ve yaşanabilir geleceği somut bir şekilde tehdit etmektedir. Atmosfere salınan sera gazlarının miktarının düşürülmesini ifade eden “azaltım” faaliyetleri ciddiyetle uygulanmalıdır. Uyum süreçleri olumlu çıktılar sağlamakla birlikte, sera gazlarının miktarında somut azaltımlar olmadan tek başlarına yeterli olmayacaktır. Bununla beraber sera gazı salımları planlanan şekilde azaltılsa dahi belirecek küresel sıcaklık artışının, insan sağlığını, kıyı yerleşimlerini, gıda üretimini, ekonomileri, su kaynaklarını kaçınılmaz olarak olumsuz etkileyeceği öngörülmektedir (IPCC, 2022, s. 14). Ekstrem sıcaklık artışları, kuraklıklar, deniz seviyelerinde yükselme, denizlerde asitlenmenin yanı sıra şiddetli yağışlar, seller ve fırtınalar gibi aşırı (marjinal) hava olayları küresel çapta artış göstermektedir. Söz konusu aşırı olaylar, tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık ve turizm gibi pek çok sektöre ciddi zararlar vermektedir. Özellikle gıda üretiminin riske girmesi ve tarımsal verimin düşmesiyle beraber insan hareketlilikleri ortaya çıkabilmektedir ve kök nedenini iklim değişikliğinin oluşturduğu göçlerle karşılaşmaktadır. Doğanın bozulması yalnız gıda üretimini değil her türden hammaddeye ulaşımı da güçleştirmektedir ve sekteye uğrayan tedarik zincirleri, ulusal ekonomilerin istikrarını negatif etkilemektedir. Bununla beraber çevresel bozulmanın tüm biçimleri, iş ve istihdamı doğrudan ve olumsuz olarak etkilemektedir (ILO, 2018a, s. 39).

Dünya nüfusunun neredeyse yarısı anlamına gelen yaklaşık 3,6 milyar insan, iklim değişikliğinin etkilerine karşı büyük oranda kırılgan koşullarda yaşamını sürdürmektedir (IPCC, 2022, s. 11). Kadınlar, çocuklar, engelliler, yaşlılar, yerel halklar, azınlıklar, göçmenler gibi kırılgan sosyal gruplar, iklim krizinden daha yoğun bir biçimde olumsuz olarak etkilenmektedir (IPCC, 2022, s. 31). Bununla birlikte savunmasız gruplar tarımsal kayıplara ve istihdam yokluğuna daha şiddetli bir şekilde maruz kalmaktadırlar. Bu durum mevcut yoksullukları süregelen hale getirmektedir ve söz konusu grupları daha zor koşullarda yaşamaya itmektir.

İklim değişikliğinin ekosistemler üzerindeki etkisi de ağır olmaktadır. Ekosistemlerdeki bozulmalar nedeniyle türsel çeşitlilik azalmakta ve pek çok tür yer değiştirmek zorunda kalmaktadır. Öte yandan kimi türler ise iklim krizi nedeniyle yok olmaktadır (Cahill & Aiello-Lammens, 2013).

2018 yılında IPCC tarafından yayımlanan “1,5°C Özel Raporu”nda belirtildiği üzere sanayi devrimi öncesi dönemden bugüne kadar olan küresel ortalama sıcaklık artışının 1,5 derece ile sınırlandırılması yönünde ciddi çaba sarf edilmesi gerektiği; aksi takdirde insan yaşamı, ekosistemler, ekonomiler

ve biyoçeşitlilik üzerinde şiddetli olumsuz etkilerinin olacağı öngörülmektedir (IPCC, 2018, s. 8). Küresel ortalama sıcaklıktaki 1,5 derecelik artış, pek çok otorite tarafından da kritik bir eşik olarak görülmektedir.

Mevcut üretim ve tüketim paradigmaları, iklim krizine yalnızca çok kısıtlı bir çerçevede çözüm önerileri sunabilmektedir. Bu nedenle iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında “azaltım” ve “uyum” kavramları yaratıcı ilerlemeler doğrultusunda yeni ufukları barındırmaktadır. Azaltım, görece daha uzun vadede sera gazlarının ortaya çıkmasının nasıl önlenebileceğiyle ilgilenirken; uyum stratejileri, iklim değişikliğinin şimdi ve buraya ait olan somut sorunlarına karşı aksiyon almayı içermektedir. Çevresel bozulmaya neden olabilecek (sera gazları gibi) unsurları henüz ortaya çıkmadan sınırlayan politikalar ve önlemler, azaltım kavramı kapsamında değerlendirilmektedir. İklim değişikliği çerçevesinde düşüncecek olunursa elektrik enerjisi üretiminde fosil yakıtlar yerine yenilenebilir kaynakların kullanılması, azaltım uygulamasına örnek olarak verilebilir (ILO, 2018b, s. 188).

Çevresel bozulmanın olumsuz etkilerini öngörme ve bu etkilerin önlenmesi ya da en aza indirilmesine yönelik politika ve uygulamalar ise uyum kavramıyla açıklanmaktadır. Örnek olarak değişen yağış düzeninin tarım gelirleri üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlamak için çiftçilere nakit yardımlarının sağlanması, yeni beliren yağış rejimine uygun bitkilerin tercih edilmesi ya da gerekli sulama altyapılarının inşa edilmesi verilebilir (ILO, 2018b, s. 185). Bu türden yenilikçi azaltım ve uyum uygulamalarının hayatın her alanına yayılması genel bir ekonomik usul ve işleyiş farklılığını gerektirmektedir. Bu çerçevede enerji üretiminde karbon bazlı yakıtların terk edilmesinin yanı sıra enerji kullanımında verimliliğin artırılması, inşa faaliyetlerinde daha yüksek verimli yapı malzemelerinin kullanılması, elektrikli otomobillerin endüstri içerisinde ana akım haline gelmesi, şehirlerdeki altyapıların iyileştirilmesi ve güncel teknolojiler ışığında yenilenmesi, karbon salımını azaltabilecek temel uygulamalar arasında sayılabilmektedir.

Adil Dönüşüm: Şimdi ve Herkes İçin

Adil dönüşüm yaklaşımının yer aldığı ilk metinler arasında Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu (ITUC) tarafından 2009 yılında yayımlanan bir broşür bulunmaktadır. İklimi korumanın adil bir yolu olarak adil dönüşümün önerildiği metin, temelde iklim dostu bir dünya kurma hayalinin aslında mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Önümüzdeki yıllarda ekonomik anlayışta ve uygulamalarda bir dönüşümün gerçekleştirilmesinin gerekliliği aşı-

kardır. Çevreyi daha az kirleten, daha düşük miktarlarda karbon salımına neden olan yeşil ekonomiler, sürdürülebilir olarak tasarlanmalıdır. Bu tip bir dönüşümün yumuşak bir şekilde gerçekleştirilebilmesi, insana yakışır işlerin ve yeni geçim kaynaklarının sağlanmasıyla mümkün olabilecektir (ITUC, 2009).

Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC) ise adil dönüşümün, enerji üretimindeki dönüşümü kapsamakla beraber, araştırma geliştirme faaliyetleriyle sınırlı kalınmamasını, ihtiyaç duyulan kritik kamu yatırımları, düzenleyici uygulamaları, ticareti dengeleyici mekanizmaları, eğitim programlarını, sosyal ve ekonomik destekleri ve toplumsal diyaloga dair politika önerilerini içermesi gerektiğini vurgulamaktadır (ETUC, 2007, s. 194).

2013 yılında Michigan ABD’de kurulan İklim Adaleti İttifakına göre adil dönüşüm, fosil yakıtları merkeze alan tüketici bir ekonomiden, sürdürülebilir bir ekonomiye geçiş için ekonomik ve politik gücün inşa edilmesi vizyonuna dayanan, birleştirici bir dizi ilkeyi kapsamaktadır (Climate Justice Alliance, 2018). Söz konusu tanımlama, üretim ve tüketim döngülerine bütüncül ve israftan kaçınan bir biçimde yaklaşmayı içermektedir. Adil dönüşüm, önerdiği uygulamalarla hem nereye gidildiğini hem de oraya nasıl ulaşıldığını açıklamak hedefindedir. Bu yönüyle içerdiği faaliyetler bağlamında hak-kaniyeti merkeze alan bir yaklaşımdır.

Adil dönüşüm yaklaşımı, çevre dostu, yeşil ve sürdürülebilir ekonomiye geçiş sürecinde:

- İnsana yakışır işler yaratmayı ve mevcut geleneksel sektörleri çevre dostu bir niteliğe kavuşturmayı,
- Kimseyi geride bırakmayacak şekilde yeni istihdam politikalarının oluşturulmasını,
- İklim dostu ve iklime değişikliğine dayanıklı kapasite geliştirmenin önemli bir parçası olarak yeni teknolojilerin geliştirilmesine yönelik stratejilerin oluşturulmasını,
- Teknolojideki gelişmeler ve yeni beliren gereklilikler doğrultusunda çalışanlara eğitim verilmesini ve meslek içi eğitimlerin desteklenmesini,
- Yeni istihdam alanlarına yönelik olarak eğitim programlarının güncellenmesini ve böylelikle iş gücünün niteliğinin artırılmasını,
- Yalnız üretime dair değil, toplumsal eşitliğe ilişkin yenilikçi yaklaşımların öncelenmesini,
- Hâlihazırdaki sosyal kırılma noktalarının değerlendirilmesini ve geçişten yoğunlukla olumsuz etkilenmesi muhtemel olan kırılma gruplarının desteklenmesini,

- Geçişten etkilenecek tüm kesimleri kapsayan, karar alma süreçlerine aktif katılım ile istişare mekanizmalarını içeren ve diyaloga dayalı yönetimi temel alan iklim politikalarının tasarımını,
 - Geçişe yönelik finansmanın ve gerekli yatırımların planlanmasını ve yönetilmesini,
 - Tüm bunları mümkün kılmak amacıyla gerekli ekonomik kaynakların sağlanmasını ve çeşitlendirilmesini,
- hedefleyen ilkeler ve uygulamalar bütünü olarak tarif edilebilir.

Sosyal Adalet ve Katılımcılık

Uygulanacak politikalar aracılığıyla sosyal refahın ve faydanın geniş toplumsal kesimlerce paylaşılması, adil dönüşümün temel ayaklarından. Sosyal adalete yapılan çağrıyla birlikte insana yakışır iş olanakları sunmanın ve bu yönde kullanılacak kaynakların geliştirilmesinin altı çizilmektedir. Bununla beraber, iklim değişikliğine karşı mücadele yürütülürken sosyal eşitlik ilkesinin göz ardı edilmemesinin gerekliliği belirtilmektedir. Adil dönüşüm yaklaşımında toplumsal eşitliği tesis edici uygulamaların merkezi bir rolünün bulunduğu belirtilmektedir (ITUC, 2009). Yeni tasarlanacak sistemlerin, toplumun bütün kesimlerinin yarar sağlayabileceği bir şekilde oluşturulması gereklidir. Bir diğer deyişle, toplumdaki eşitsizlikleri bertaraf etmeye yönelik uygulamalar ön planda tutulmalıdır. Cinsiyet, sınıf veya ırk temelli eşitsizliklerin yanı sıra göçmen olmanın yarattığı dezavantajlar da hesaba katılmalıdır. Bu minvalde adil dönüşüm, sosyal eşitsizlikleri azaltmanın işlevsel bir aracı olarak görülmelidir (Climate Justice Alliance, 2018). Benzer şekilde Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) adil dönüşümün, yalnızca daha yeşil bir ekonomiye geçiş sürecini işaret etmediğini, bununla birlikte herkes için mümkün olduğunca hakkaniyetli ve kapsayıcı şekilde insana yakışır iş fırsatlarının oluşturulması ve bu süreçte kimsenin geride bırakılmaması gerektiğini savunmaktadır (ILO, 2022).

Toplumun kırılgan ve dezavantajlı kesimlerine yönelik yeniden beceri kazandırma uygulamalarının yürütülmesi, söz konusu grupların üretkenliklerini artırmakla kalmayacak, bununla beraber adil bir iş gücü dönüşümünün anahtarı olabilecektir (ILO, 2019, s. 20). Üretime ve istihdama artan oranlarda katılım gösteren bu kesimler, barındırdıkları kırılganlıklardan sıyrılıp, yeni istihdam alanları sayesinde toplumsal refahtan artan oranlarda pay alabileceklerdir. Bu bağlamda iş gücüne yeni becerilerin kazandırılmasında meslek liseleri ve yükseköğretimdeki programların yanı sıra meslek içi eğitimlerin ve çıraklık müessesesinin de önemli rolü bulunduğu belirtilmektedir.

(IRENA, 2021, s. 76). Yeni becerilerin geliştirilmesi, yeni istihdam olanaklarından faydalanabilmenin anahtarı olacaktır. Çıkraklığın etkin kılınması, iş sahibi olmada fayda sağlamanın yanı sıra meslek içi bilgi transferinde de kritik işleve sahiptir. Meslekler arası hareketliliğin teşvik edilmesi ve meslek içi kaynakların optimize edilmesi öne çıkan diğer unsurlardandır. İlk kez işe alımlarda istihdam edilme kapasitesini yükseltebilmek ve profesyonel çalışanların becerilerinin artırılması yoluyla yeni gerekliliklere uyum sağlayabilmek amaçlarıyla eğitim uygulamalarına özen gösterilmelidir (OECD, 2017, s. 6).

Öte yandan sosyal koruma politikaları iklim değişikliğine uyum kapsamında değerlendirilmektedir. Nakit transferleri ve kamuya yönelik istihdam programları bu bağlamda yoğunlukla uygulanan iki enstrüman olarak öne çıkmaktadır. Bu tip sosyal transferlerin istihdam oranlarına 2030 yılına kadar gelişmiş ekonomilerde %0,2; gelişmekte olan ekonomilerde ise %0,6'lık bir katkı sağlaması beklenmektedir (ILO, 2018a, s. 8).

Dünya nüfusunun yaklaşık %10'unun elektriğe erişimi bulunmamaktadır (IRENA, 2022, s. 19). Bu bağlamda lokal olarak uygulanma imkânı geleneksel kaynaklara göre çok daha muhtemel olan yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş, adil dönüşümün sosyal imkanlarda eşitlik sağlamaya dönük yönünü vurgulayan bir diğer örnektir.

Adil dönüşüm yaklaşımının bir diğer önemli ayağını katılımcılık oluşturmaktadır. İklim değişikliğine ilişkin azaltım ve uyum stratejilerinin geliştirilmesinde resmi kuruluşların yanı sıra yerel halklar, bölgedeki kamuoyu ile sivil toplum kuruluşlarını kapsayan istişare ortamının oluşturulması ve tüm tarafların karar mekanizmalarına aktif katılımlarının sağlanması büyük öneme sahiptir (ITUC, 2009). Adil dönüşüm, iklim değişikliğine karşı yürütülen faaliyetler yoluyla yeni sosyal ve ekonomik fırsatların yaratılmasını ve geçişten etkilenen tüm gruplar arasında etkili toplumsal diyalog kanallarının oluşturulmasını içermektedir (ILO, 2022). Sosyal iletişim yollarının açık olması ve etkin şekilde işletilmesi, iklim değişikliğine uyum süreçlerinin kritik bileşenlerindedir (ILO, 2018a, s. 9).

Adil dönüşümü sağlama yolunda girişilecek aksiyonlar arasında ilgili görevlilerin yanı sıra kamuoyunun bilinçlendirilmesi; beceri geliştirme eğitimlerinin duyurulması ile yeni meslek kazandırma çalışmalarının topluma aktarılması yer almaktadır. Dönüşümden negatif yönde etkilenen tüm sektörlerde işten çıkarılanların yeniden istihdam edilmesi için gereken önlemlerin alınması ve bu kişilere yeterli seviyede sosyal güvenliğin sağlanması, toplumsal istişare kanallarının oluşturulması ve açık tutulmasıyla yakından ilin-

tilidir. Öte yandan, düşük karbonlu teknolojilere yapılan yatırımların desteklenmesi, yeşil sanayi politikaları ve yeşil teknolojilerin geliştirilmesine yönelik araştırma geliştirme faaliyetlerinin teşvik edilmesi de bu bağlamda beliren diğer boyutlar arasındadır. Genel bir çerçeveden bakıldığında ise düşük karbonlu ve kaynakları verimli kullanan bir ekonominin oluşturulmasının yanı sıra bir bütün olarak şeffaf, demokratik ve etkili yönetişimin işe koşulması, adil dönüşümü oluşturan içkin bileşenlerdendir (ITUC, 2010).

Yönetimsel Sorumluluklar

Yeni ekonomik durumlara yönelik belirecek yeni sosyal ihtiyaçların karşılanması, iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında üretilen politikalar içerisinde başat bir konum almalıdır. Bu çerçevede tüm ülkelere belirli sorumluluklar düşmektedir. Gelişmiş ekonomiler hem mevcut kirliliğin tarihsel sorumluluğunu taşımaları hem de yeni teknolojileri geliştirebilme kapasiteleri bağlamında sürdürülebilir kalkınmayı tesis etmede önemli rol oynayacak finansmanı sağlamada ellerini taşın altına koymalıdır. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkeler ise mevcut ekonomik büyümelerinin niteliğini değiştirmek ve daha yeşil süreçlere adapte olabilmek için gerekli önlemleri almalıdırlar.

İklim değişikliğine neden olan etmenlerin en önde geleni, sera gazlarının atmosferdeki miktarının artmasıdır. Erken sanayileşen gelişmiş ülkeler, bu gazların salımının tarihsel bağlamda büyük kısmının sorumluluğunu taşımaktadır. Bununla birlikte gelişmekte olan ekonomiler de benzer büyüme stratejilerini takip etmişlerdir ve bu durum, mevcut tabloyu daha sancılı bir noktaya getirmiştir. İklim değişikliğiyle mücadelede sergilenen azaltım önlemlerinin tüm ülkelere uygulanması gerekmektedir. Bu doğrultuda vurgulanan bir diğer ilke, ortak fakat farklılaştırılmış sorumlulukların mevcudiyetidir. Buna göre tüm ülkeler iklim değişikliğine karşı mücadelede yer almakla beraber ülkelerin farklılaşan düzeyde yükümlülükleri bulunmaktadır. Gelişmiş ekonomilerin azaltım ve uyum uygulamalarına finansal öncülük etmelerinin gerekliliği vurgulanmalıdır (Shue, 2014, s. 194). Öte yandan gelişmekte olan ülkeler ise hızla yükselen emisyon artışlarını dizginleme yönünde somut adımlar atmalıdırlar. Azaltım ve uyum için gerekli olan finansmanın kamu tarafından sağlanmasının gerekliliği de ayrıca belirtilmelidir (ITUC, 2010).

İklim değişikliğiyle mücadelede ülkelerin oynayacağı farklı roller bulunmaktadır (ITUC, 2009). Gelişmiş ekonomiler, politika geliştirme ve bunların uygulanması bağlamında diğer ülkelere önderlik etmeli ve uyum süreçleri için gerekli fonları sağlamalıdırlar. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelerin sahip oldukları sorumluluklar doğrultusunda karşılaştıkları kimi güçlükler

bulunmaktadır. Gelişen ekonomilerin bir yandan enerji ihtiyaçları ve talepleri artmakta, öte yandan karbon emisyonlarını azaltmaları yönünde üzerlerinde giderek artan bir baskı oluşmaktadır. Bu sebeple, gelişmiş ekonomilerin sağlayacağı fonlar ve teknoloji aktarımları, gelişmekte olan ülkelerin azaltım ve uyum süreçlerinin gerçekçi bir şekilde hayata geçirilebilmesini sağlayacaktır.

Yenilenebilir enerjiye geçiş, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi bağlamında da öne çıkmaktadır. Bu tipte bir geçiş süreci, yoksulluğu azaltmaya olanak sağlamasının yanında iş gücü piyasasını genişletme avantajını da barındırır. Bu bağlamda yeni girişimlerin desteklenmesi ve herkes için insana yararlı işlerin oluşturulması öncelikle devletlerin sorumluluğunda olmalıdır (OECD, 2017, s. 5). Bununla beraber adil dönüşüm yaklaşımı çerçevesinde sosyal diyalogu tesis etmek, endüstriyel dönüşümde düzenleyici rol üstlenmek, enerji ve iş gücü piyasaları ile yatırımcılığa dair düzenlemeleri yapmak, gerekli altyapı faaliyetlerini gerçekleştirmek ve kamuda yeni iş imkanları oluşturmak resmi otoritelere düşen görevler arasında bulunmaktadır (OECD, 2017, s. 6). Öte yandan devletler, genel bir ekonomi vizyonu oluşturmakla beraber adil dönüşümü harekete geçirecek mekanizmaları oluşturmalıdırlar. Bunlar arasında özellikle yatırım teşvikleri ve nakit transferlerini içeren mali önlemler, yeni işler için gerekli eğitim imkanlarının tesis edilmesi, yeşil enerji teknolojilerine yönelik araştırma geliştirmenin desteklenmesi, gerekli altyapıların oluşturulması, insana yakışır işlerin, sosyal korunmanın ve katılımcılığın sağlanması, iş gücünün yeniden eğitilmesi ve yeniden istihdama katılması bulunmaktadır (OECD, 2017, s. 6).

Adil dönüşüm yalnızca enerji politikalarına ilişkin bir yaklaşım olarak görülmemelidir. Bunun ötesinde tüm kalkınma seviyelerindeki bütün ülkelerin ekonomileri için önemli görülmektedir (ILO, 2022). Bu noktada devletlerin adil dönüşümün gerektirdiği finansmanı sağlamada aktif rol alması, bir ihtiyaç olarak belirmektedir. Avrupa Birliği'nin yürütme organı olan Avrupa Komisyonu, yeşil dönüşüme geçişten en çok etkilenecek bölgeleri, sektörleri ve çalışanları desteklemek amacıyla asgari 100 milyar Avro tutarında bir fon sağlayacağını belirtmiştir (European Commission, 2020). Bu meblağın 50 milyar Avroluk kısmının Avrupa Stratejik Yatırım Fonu'ndan (InvestEU), 30 ile 50 milyar Avro arasındaki bir miktarının yeni oluşacak Adil Dönüşüm Fonu'ndan ve 10 milyar Avroluk bir bütçenin ise Europe Investment Bank (EIB) tarafından kamu kurumlarına sağlanacak kredilerden oluşacağı ifade edilmiştir (European Commission, 2020). Söz konusu fonların öncelikli olarak AB üye ülkeleri içinde karbon yoğun endüstrilerin yaygın olarak bulunduğu bölgelerde kullanılması planlanmaktadır. Bununla birlikte ülkeler, düşük

karbonlu ve iklim değişikliğine dirençli geçişi desteklemede, yeşil ekonomi kapsamında yer alan yeni işleri yaratmada, toplu taşıma ve sürdürülebilir ulaşımaya yatırım yapma ve teknik yardım sağlamada, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapmada, kamu kurumlarına uygun fiyatlı ve ulaşılabilir krediler sağlamada, enerji altyapısının, bölgesel ısıtmanın ve toplu taşıma ağlarının iyileştirilmesinde aktif sorumluluk üstlenmelidirler (European Commission, 2020).

Yeni Bir Ekonomik ve Çevresel Yaklaşımın Gerekliliği

Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu'nun 2010 yılında yayımladığı "Sürdürülebilir Kalkınma ve Adil Dönüşüm Yoluyla İklim Değişikliğiyle Mücadele Çözümü" başlıklı raporunda dünyada yaşanan iklim, enerji ve gıda krizlerinin temelinde sürdürülemez ve verimsiz bir üretim modelinin olduğu savunulmaktadır (ITUC, 2010). Mevcut üretim ve tüketim örüntüleri, çevresel bozulmaya ve bununla birlikte sosyal eşitsizliklere sebep olmaktadır. Öte yandan iklim krizi kapsamında karşılaşılan kuraklıklar, suya ulaşmadaki sıkıntılar ve marjinal hava olayları milyonlarca insanı olumsuz etkilemekte ve yerinden etmektedir. Dahası gıda ve enerji fiyatlarındaki artış, başta toplumdaki dezavantajlı kesimlerin aleyhine olmak üzere yoksulluğun artması ve süreklileşmesinde rol oynamaktadır (ITUC, 2010).

Bu çerçevede toplumsal kalkınma, çevrenin korunması ve ekonomik ihtiyaçların giderilmesinin demokratik bir yönetim çerçevesinde bir araya getirildiği bir ekonomik modelin gerekliliğinin altı çizilmektedir (ITUC, 2010). İklim krizinin küresel çaptaki bağlamı, sorunları çözmek niyetiyle ciddi, tutarlı ve kapsamlı girişimlere ihtiyaç duyulduğu gerçekliğini ön plana çıkarmaktadır. Üretim ve tüketim örüntüleri üzerinde global bir dönüşümün sağlanması, toplumsal sürdürülebilirliğin tesis edilmesinde ve herkes için insana yakışır iş olanaklarının sunulmasında kilit rodedir. Adil dönüşüm yaklaşımı, çevreye duyarlı yeşil işlerin ve yeni istihdam olanaklarının oluşturulmasında ve bu iş imkanlarının özellikle kırılgan toplumsal gruplara fayda sağlamosında yüksek potansiyel içermektedir (ITUC, 2010).

İklim değişikliğiyle mücadele kapsamındaki azaltım ve uyum eylemleri doğrultusunda enerji üretimi, tarım, turizm, (demir ve çelik imalatı gibi) ağır sanayi, yenilenebilir enerjiyi üretmek için gerekli olan ekipmanların imalatı, otomobil üretimi, bireysel ve toplu taşıma düzeyinde karbonsuz ulaşım seçeneklerinin sunumu ve (inşaat sektöründe) binaların verimliliği ile sürdürülebilirliğinin artırılması kapsamında atılabilecek pek çok adım bulunmaktadır.

Bu itibarla, düşük karbonlu bir ekonomiye geçiş hem iktisadi hem de sosyal bağlamlarda pek çok olumlu fırsatı bünyesinde barındırmaktadır.

Enerji üretiminde geleneksel uygulamaların yerini artık yeni stratejilere bırakması bir zorunluluk olarak belirmektedir. Mevcut enerji üretim kapasitelerinin yanı sıra yeni oluşturulan enerji üretim teknikleri, yenilenebilir kaynaklar temelinde olmalıdır. Fosil yakıtları baz alan üretim metotlarına bağlı kalmak ve bunları sürdürmek, mevcut iklim krizini derinleştirmekten öteye gidemeyecektir. Bununla birlikte ülkelerin yaklaşık %80'i günümüzde enerji ithalatçısı durumundadır (IRENA, 2022, s. 7). Bu kapsamda yenilenebilir ve yeşil enerji kaynaklarına yönelmek esasında ulusal ekonomiler için enerji güvenliğini sağlamanın yanında fiyat dalgalanmalarından korunmayı da mümkün kıldığı için ekonomileri daha dirençli kılacaktır (IRENA, 2022, ss. 7-8).

Adil dönüşüm mekanizmaları yalnız ücretli çalışanları değil; iş dünyasını, girişimcileri ve yatırımcıları da kapsayan somut öneri ve uygulamaları içermektedir. Buna göre düşük karbonlu teknolojilere geçişin desteklenmesi ve iklim değişikliğine dirençli yatırım ve işlerin çeşitlendirilmesi, kamu ve özel sektör yatırımcıları için cazip koşulların yaratılması, kredilere ve mali desteğe daha kolay erişimin sağlanması, yeni firmaların ve KOBİ'lerin kurulması ve bunlara yatırım yapılmasının yanı sıra araştırma geliştirme faaliyetlerinin teşvik edilmesi gerekmektedir (European Commission, 2020).

Adil dönüşüm için gerekli finansmanın sağlanması, iş gücünün iklim dostu bir biçimde yeniden geliştirilmesine olanak sağlayabilecektir. Ekonomik gerekliliklerin karşılanması, iş gücünün niteliğinin artırılması amacıyla eğitim öğretim faaliyetlerinin sunulmasına ve çalışanların mesleki kapasitelerinin geliştirilmesine imkân oluşturacaktır. Ekonomik çeşitliliğin yanı sıra istihdama ilişkin organizasyonel dönüşüm de gerçekleştirilmelidir. Bu ilkelelerin yaygınlaşabilmesi ve geniş kitlelerce uygulanabilir olması içinse yeniliğin sürdürülebilir olmasına dair planlamalar geliştirilmelidir (ITUC, 2009).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ise iklim krizinin yanı sıra azalan biyoçeşitlilik ve kirlilik gibi olumsuz çevresel durumlarla mücadele etmenin önemli bir ayağının devletlerin ve işletmelerin daha yeşil ve düşük karbonlu uygulamalara intibak etmeleri olduğunun altını çizmektedir (ILO, 2022). Adil dönüşüm, ekolojik sürdürülebilirliği ileri taşıma amacını gütmeyen yanı sıra kaynak tüketimini azaltmayı ve biyoçeşitliliği onarmayı da hedeflemektedir. Bununla birlikte bölgesel küçük ölçekli üretimler ekonomik sürdürülebilirliği sağlamak adına desteklenmelidir. Ekonomik ve ekolojik olarak sürdürülebilir yerel gıda sistemleri, yerel temiz enerji ve küçük ölçekli üretim imkanları

oluşturularak üretim ve tüketimin yerelleştirilmesi ve demokratikleşmesi teşvik edilmelidir (Climate Justice Alliance, 2018). Öte yandan, sürdürülebilir politikaların benimsenmesi özellikle orta ve büyük çaptaki üreticiler tarafından yeni istihdam olanaklarının yaratılmasını sağlayabilecektir. Bu doğrultuda ürünlerin yeniden kullanımını, geri dönüştürülmesini, yeniden üretilmesini, onarım ve tamir edilmesini önemle vurgulayan döngüsel, sürdürülebilir bir ekonomi yaklaşımını benimsemek, dünya çapında yaklaşık 6 milyon yeni istihdamın oluşması fırsatını doğurabilecektir. Bu tür yeşil eylemler, geleneksel “üret, kullan ve çöpe at” modelinin yerini almalıdır (ILO, 2018b, s. 1).

İş Gücünün Yeniden Tasarlanması

Adil dönüşüm yaklaşımına dair bir diğer önemli ilke, doğaya ve iklime zarar vermeyen yeni istihdam olanaklarının oluşturulmasıdır. İklim krizi ve çevresel bozulmanın, iş gücü üzerinde doğrudan olumsuz etkisi bulunduğunu söylemek mümkündür. İstihdam ile iklim değişikliği arasındaki ilişki ele alınırken ortaya koyulan yenilikçi çözümlerin ekosistem üzerinde tehlike oluşturmamasına özellikle dikkat edilmelidir (ILO, 2018a, s. 7). İstihdama yönelik atılabilecek adımlar, mevcut işlerin iklim ve çevre dostu olarak yeniden geliştirilmesi, insana yakışır iş imkanlarının sunulması ve geleneksel işlerin yeşil süreçlere uyarlanması ile bu hususların gerçekleştirilebilmesi için gerekli finansmanın sağlanması ekseninde geliştirilmelidir (ITUC, 2009).

İklim değişikliğine karşı toplumsal direnci artırmanın ve olumlu çıktılar ortaya koyabilmenin yollarından biri, azaltım ve uyum süreçlerinin iş gücü dostu olarak düzenlenmesidir. Bu doğrultuda çevreye ilişkin ulusal yasal düzenlemelerin iş gücüne dair unsurları içermesi gereklidir. Burada öne çıkan önemli bir husus, iş gücü piyasalarının aktif olarak yeniden düzenlenmesidir. Emek gücünün yenilenmesini sağlayacak aktif, gerçekçi ve uygulanabilir politikalar sunulmalıdır. Halihazırdaki ve ileride belirebilecek istihdam problemlerine karşı doğaya saygılı yeşil stratejilerin belirlenmesi önemli görülmektedir. Mevcut işlerin yanı sıra yeni iş olanakları da bu çerçevede kurgulanmalıdır (ITUC, 2009).

Yeşil ekonomiye geçişten olumsuz olarak etkilenmesi en muhtemel vatandaşlar, adil dönüşüm mekanizmalarından çeşitli şekillerde faydalanabilirler. Örneğin bu kapsamda yeni sektörlerin yanı sıra geçiş sürecindeki sektörlerde yer alanlara yönelik istihdam olanaklarının artırılması ve çalışanlara yeni becerilerin kazandırılmasına ilişkin fırsatların sunulması hedeflenmelidir. Bunların yanı sıra konutların enerji verimliliğinin artırılması, enerji yoksunluğuyla mücadele için yatırım yapılması, temiz, uygun maliyetli ve güvenli

enerjiye erişimin kolaylaştırılması da izlenebilecek yan stratejiler olarak belirmektedir (European Commission, 2020). Uyuma ilişkin gerekliliklere yatırım yapmak da istihdama olumlu katkı sunacaktır. Bu bağlamda iklim kriziyle ilişkili riskleri azaltmaya yönelik işler, artan oranda talep görecektir (ILO, 2018a, s. 39).

Sürdürülebilir ve döngüsel bir ekonomiye geçiş, iyi planlanması halinde daha nitelikli iş imkanlarını beraberinde getirebilir. İlk kez 2015 yılında imzaya açılan Paris Anlaşması'nın işaret ettiği, yüzyılın sonuna kadar küresel ısınma düzeyinin sanayi devrimi öncesi dönemlere kıyasla 2 dereceyle sınırlandırılması hedefi, yeni istihdam olanakları oluşturabilecektir (ILO, 2018b, s. 1). Yeşil bir ekonomiye geçiş, karbon yoğun endüstrilerin küçülmesini içerdiği için bazı sektörlerde kaçınılmaz olarak iş kayıplarına neden olacaktır. Ancak bunlar yeni iş fırsatlarıyla dengelenebilecektir. Örneğin enerji üretimi ve işletimine ilişkin sektörlerde küresel çapta 6 milyon civarında iş kaybı ortaya çıkacağı hesaplanırken, 24 milyon yeni istihdamın yaratılması imkânı belirecektir (ILO, 2018b, s. 42). Bu doğrultuda, küresel net istihdamdaki 18 milyonluk artış, enerji üretimi kaynağındaki çeşitlenmeler, elektrikli araçların kullanımında öngörülen büyüme ile mevcut ve gelecekte yapılacak binalardaki enerji verimliliği iyileştirmeleri gibi sürdürülebilir uygulamaların benimsenmesinin sonucu olacaktır (ILO, 2018b, s. 43). Adil bir dönüşümün tesisi için yeşil ekonomiyi teşvik etme çabalarına, iş gücünün sektörler arasında yeniden dağılımını kolaylaştıran, insana yakışır iş imkanlarını ortaya koyan, yerel çözümler sunan ve yerinden edilmiş işçileri güçlü bir biçimde destekleyen sosyal politikalar oluşturulmalıdır (ILO, 2018b, s. 1).

Düşük karbon salımını merkeze alan yeşil ekonomilere geçiş, iş gücüne yeni niteliklerin kazandırılmasını gerekli kılmaktadır (ILO, 2019, s. 20). Mesleki yapılarda belirecek farklılaşmalarla kimi iş alanlarında işsizlik oranının artacağı, bununla beraber bazı sektörlerde ise çalıştırılacak personel bulma sıkıntısının belirebileceği ifade edilmektedir. Mesleki becerileri geliştirmek, iklim değişikliğine uyum stratejilerindedir. İnsanların uyum kapasitelerini artırmak, onları doğal afetlerin ortaya çıkarabileceği gelir kaybına veya yiyeceğe ulaşmayı zorlaştıracak tehlikelere karşı koruyabilir. Becerileri geliştirmek, iklim değişikliği kaynaklı problemler nedeniyle yer değiştirmek zorunda kalanlar için de faydalı olacaktır (ILO, 2018a, s. 39). Bununla beraber uyum politikaları, çalışılan iş kolundaki çevresel baskılar ve bunların kaynaklık ettiği göç ve işten çıkarılma karşısında, iş kayıplarını telafi etmeyi içeren sosyal koruma unsurlarını kapsamalıdır (ILO, 2018a, s. 39). İş gücünün hare-

ketliliğinin sağlanması iklim değişikliğine uyum stratejileri arasında bulunmaktadır. İşler arasında geçişler sağlanırken, mevcut hakların devamlılığının yanı sıra çalışanlara yeni hakların sunulması da önemli görülmektedir (ETUC, 2007, s. 179).

Sera gazlarına çok daha az miktarlarda sebep olan yeni bir iktisadi yaklaşıma geçiş, yeni mesleklerin oluşmasına ve yeni iş imkanlarının yaratılmasına ön ayak olacaktır. İklim değişikliğine karşı ortaya koyulan azaltım stratejileri ileride belirecek uyum faaliyetlerini etkileyebilecektir. Böylelikle iş gücünün yapısı yeniden şekillenebilecek ve yeni iş imkanlarının varlığı da artabilecektir (ILO, 2018a, s. 8). Yeni becerilerin geliştirilmesi bu çerçevede öne çıkan bir uyum stratejisidir ve iş gücünün dışında kalmış çalışanları iklim değişikliği kaynaklı gelir kaybı risklerine karşı koruyabilecektir. Bu bağlamda, ihtiyaç duyulan yeni becerilere sahip iş gücüne ulaşamaması durumu, azaltım ve uyum aksiyonlarının sekteye uğraması anlamına gelebilecektir (ILO, 2018a, s. 8).

İklim değişikliğinin etkileri yalnız enerji sektöründe değil, diğer iş alanlarında da görünür olacaktır. Ortalama küresel sıcaklığın 2 derece artış gösterdiği iyimser senaryolarda bile iklim değişikliğinin tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık, turizm, sigortacılık, sağlık ve altyapı sektörleri üzerinde kaçınılmaz etkileri olacağı aşıkardır (ETUC, 2007, s. 182). Sıcaklıkların yükselmesi, suya ulaşmadaki sıkıntılar, kuraklıklar ve biyoçeşitliliğin azalması; tarım, hayvancılık ve ormancılık faaliyetlerini doğrudan olumsuz etkilemektedir. Denizlerin ısınması ve asit oranlarının artması, balık varlığının ve çeşitliliğinin azalmasına neden olmaktadır. Kar yağışı miktarının ve yerde kalma süresinin düşmesi kış turizmini etkilemekte, marjinal ve aşırı hava olayları tarım, turizm ve lojistiğin yanı sıra sigortacılık sektörü üzerinde de negatif baskı oluşturmaktadır.

ILO'nun 2018 yılında yayımladığı "Dünya İstihdam Raporu: Yeşil Meslekler", alanındaki ilk geniş kapsamlı çalışmalardan biridir. Raporla özellikle vurgulandığı üzere yeşil ekonomiye geçiş süreci, küresel çapta önemli istihdam olanaklarını beraberinde getirmektedir. ILO'nun daha sonra yayımladığı bir diğer raporda ise döngüsel ekonominin küresel çapta sağlayacağı imkanlar bağlamında yaklaşık 78 milyon iş yaratılabileceği, bunun yanında yaklaşık 71 milyon istihdamın ise yok olacağı öngörülmektedir. Yeni belirecek iş imkanlarından 49 milyonunun aynı ülkelerde benzer mesleklerdeki yeni pozisyonlarda istihdam edilebileceği; 29 milyon işin ise aynı veya farklı sektörlerde yeni iş imkanları olarak sunulacağı savunulmaktadır (ILO, 2019, s. 23). Bu konuda daha iyimser bir tahmin, Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı (IRENA) tarafından yapılmıştır. Kurumun yayımladığı "2021 Yıllığı"nda

ifade edildiği üzere 2030 yılına kadar yenilenebilir enerji sektörü ve buna bağlı alt sektörlerde 43 milyon yeni iş imkanının oluşacağı öngörülmektedir (IRENA, 2021, s. 9).

Sürdürülebilir yeşil ekonomi yaklaşımı global ölçekte üretim ve imalat sektöründe yaklaşık 4 milyon, yenilenebilir enerji ve inşaat sektöründe ise 9 milyon istihdam imkânı sunabilecektir. Ayrıca aralarındaki doğrudan ekonomik bağlar aracılığıyla hizmet, atık yönetimi ve tarım sektörlerinde de istihdam artışları sağlanabilecektir (ILO, 2018b, s. 42). Sektör içindeki işlerin yeniden tahsisi, özellikle karbon yoğun enerji üretimi alanında gözlenebilecektir. Yenilenebilir kaynak bazlı elektrik üretimindeki istihdam kazanımları (yaklaşık 2,5 milyon yeni iş yaratımı ile) enerji sektöründe belirgin şekilde öne çıkmaktadır ve fosil yakıt bazlı elektrik üretimindeki istihdam kayıplarını dengeleyebilecektir. Bu senaryo, aynı zamanda özellikle madencilik sektöründe yeniden tahsisi içermektedir. Kömür, petrol ve doğal gaz madenciliğindeki küçülme kaybının yaklaşık 2 milyon iş olacağı kestirilmektedir (ILO, 2018b, s. 43). Fosil yakıtı dayalı otomotiv endüstrisiyle yakın bağlantılı sektörlerde de istihdam kayıpları yaşanması olasıdır. Petrol rafinerisi ve ham petrol çıkarma sektörlerinde 1 milyon civarı iş kaybı olacağı öne sürülmüştür. Ayrıca, otomotiv yakıtının perakende satışı kapsamındaki (akaryakıt lojistiği ve benzin istasyonları gibi) bazı işlerin de kaybolması beklenebilir. Buna karşın bu kayıp, elektrikli araçlar ve elektrikli makinelere yönelik imalat ve yan sektörlerde artan (yaklaşık 2 milyon) yeni iş gücü talebi ile telafi edilebilecektir (ILO, 2018b, s. 43). Elbette bu yeni işlerin ortaya koyulmasında adil dönüşümün temel ilkelerinden ödün verilmemelidir. İşe uygun olarak belirlenmiş iyi ücretlerin sağlanması, insana yakışır işlerin sunulması, güvenli çalışma ortamlarının hazırlanması ve çalışan haklarının verilmesi, adil bir dönüşüm için gerekli şartlar arasındadır. Bu noktada yenilenebilir enerji sektöründeki ücretlerin, geleneksel enerji üretim sektörlerindekiyle oranla daha cazip olduğu belirtilmelidir (IRENA, 2021, s. 9). Adil dönüşüme ilişkin uygulama ve kazanımların sürekliliğinin sağlanabilmesi için iş kollarında ihtiyaç duyulan farklı gereklilikler doğrultusunda uluslararası kabul görmüş çalışma standartlarının oluşturulması ve takip edilmesi de önemli görülmektedir (IRENA, 2021, s. 10).

Değerlendirme ve Sonuç

İklim değişikliği, kaçınılmaz bir olgu olarak tüm gerçekliğiyle insanlığın karşısında yükselmektedir. Bulduğumuz noktada mevcut üretim ve tüketim örüntülerinde köklü değişikliklerin yapılmaması, sorunu içinden çıkılmaz

bir hale getirebilecektir. Bu bağlamda iklimle dost olan yeni toplumsal formasyonların geliştirilmesi elzemdir. İklim değişikliğiyle mücadele süreci, yeni ve aslında süregelen çok daha farklı bir dünya inşa edilmesini gerekli kılmaktadır. Ortaya çıkacak yeni durumlar doğal olarak sosyal bağlamı da içermektedir. Değişen toplumsal ilişkiler ve fertler arasındaki etkileşimler doğrultusunda yeni sosyal koşulların belireceğini öngörmek son derece mümkündür. Sadeleştirmek gerekirse iklim değişikliğiyle mücadelede izlenecek azaltım ve uyum süreçlerine dair alınacak karar ve aksiyonlarda mutlaka olgunun toplumsal boyutu da göz önünde bulundurulmalıdır. İklim değişikliğiyle mücadele kapsamında ortaya koyulacak politikalar, insanların somut koşullarının iyileştirilmesini hedeflemelidir. Yeni bir eylemsel vizyonun gerekliliği aşikardır ve bu yaklaşım çok boyutlu olarak tasarlanmalıdır.

Adil dönüşüm yaklaşımı, içerdiği ilkeler bağlamında üretim, tüketim, bölüşüm, istihdam, sosyal haklar, eğitim, ekonomi, yönetim, teknoloji ve hâsılı yeni bir toplumsal düzenleniş vizyonunu barındırmaktadır. Bu noktada önemli olan, söz konusu ilkeleri içselleştirmek ve toplumun tüm katmanları için ulaşılabilir olmalarını sağlamaktır.

İklim değişikliğine dair azaltım ve uyum politikaları, mevcut iş gücü piyasasına ilişkin planlamaları mutlaka içermelidir. Söz konusu politika geliştirme işlemleri, katılımcı ve şeffaf bir şekilde yürütülmelidir. Yeşil ve sürdürülebilir ekonomiyle uyumlu yeni üretim biçimlerinin ortaya çıkması doğrultusunda beliren yeni iş kollarının ihtiyaç duyduğu istihdamı sağlayacak ve gerekli iş gücünü yetiştirecek mekanizmalar oluşturulmalıdır. Bununla birlikte insana yakışır iş imkanlarının sunulması güvence altına alınmalıdır. İklim dostu bir dünya mümkündür ve insana yararlı işler ve geçim kaynakları herkes için var olmalıdır.

Düşük karbonlu veya karbonsuz üretim teknikleri, mevcut iş sektörlerinin ve çalışma koşullarının değişmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda özellikle karbon yoğun kimi sektörlerde iş kayıplarının yaşanacağı, buna karşılık yeni gelişen sektörlerde ise yeni iş imkanlarının oluşacağı vurgulanmalıdır. Kimseyi geride bırakmayacak şekilde istihdam olanaklarının sağlanması, geçiş sürecinin geniş toplumsal kesimlerin yararına olacak biçimde yürütülmesine imkân verecektir.

Yeni beliren fırsatlara erişim için yeni mesleki yeterliliklerin tanımlanması ve bunlara ilişkin nitelik geliştirme imkanlarına herkesin ulaşabilmesi sağlanmalıdır. Dönüşüm süreci bir fırsat olarak görülmeli ve kurumsal eğitime dair planlamalar köklü biçimde ele alınmalıdır. İhtiyaçlara yönelik olarak orta ve

yükseköğretimde yeni programların açılmasının yanı sıra meslek okulları ve çıraklık uygulamaları etkin kılınmalıdır.

Geleneksel sektörler dönüşmekte, yeni üretim ve tüketim örüntüleri ortaya çıkmaktadır. Yenilikçi yöntemlerin ve teknolojik gelişmelerin önümüzdeki zaman zarfında hızını artırması ve bunların iklim kriziyle mücadelede kullanılması yüksek olasılıklı bir senaryodur. Ancak salt yeni gelişecek teknolojilere bel bağlamak ve olgunun sosyal yönünü ıskalamak, somut ve geniş kapsamlı bir toplumsal değişim imkanını göz ardı etmek anlamına gelecektir.

Adil dönüşüm yaklaşımında yönetime aktif katılım esastır ve ilgili tüm tarafların istişare ve diyalog süreçlerinde yer almaları güçlü bir şekilde teşvik edilir. Gerekli planlamaların yapılması, organizasyon ve koordinasyonun yürütülmesi, yönetsel yeniliklerin ortaya koyulması ve tüm bunların gerçekleştirilmesinde tarafların aktif katılımı öncelenmelidir.

Yeşil ve sürdürülebilir ekonomiye geçiş, düşük karbonlu imalat tekniklerini içermektedir. Bu noktada gerekli finansmanın sağlanması ise öncelikli olarak devletlerin yetki alanındadır. Ülkelerin iklim krizine karşı aksiyon almada ortak fakat tarihsel arka plan nedeniyle farklılaşan düzeyde sorumlulukları bulunmaktadır. Bir diğer deyişle erken sanayileşen gelişmiş ekonomiler, iklim değişikliğiyle mücadelede hem finansman hem de ülkeler arası koordinasyonun sağlanmasında birincil yükümlülüğe sahiptir. Bu bağlamda yeşil ekonomiye geçişin maddi külfetini artan oranda üstlenmek, yenilikçi teknolojileri paylaşmak ve bunlar için gerekli fonları geliştirmekte olan ve gelişmemiş ekonomilere sağlamak sorumluluğunu taşımaktadırlar. Gelişmekte olan ekonomiler ise özellikle üretim metotlarında artan karbon salımlarını dizginleyecek azaltım ve uyum politikalarını gerçekçi bir şekilde planlamalı ve şeffaflıkla hayata geçirmelidirler.

Bu metin boyunca tartışılan ilkeler bağlamında ele alınan adil dönüşüm yaklaşımı, yeşil ve sürdürülebilir ekonomiye olan yolculuğu bir fırsat olarak görmektedir. Adil dönüşüm, önemli bir değişimin eşiğinde olan günümüz toplumları için özgün vizyona sahip bir yol haritası çizmektedir. Ciddi, tutarlı bir planlama ve eşitlikçi somut uygulamaların hayata geçirilmesiyle adil dönüşüm, kırılgan gruplar başta olmak üzere bütün toplumsal kesimler için olumlu çıktılar sağlayabilecektir. Anılan tüm ilkeler ışığında uygulamalar gerçekleştirilirken hiçbir fert geride bırakılmamaya çalışılmalıdır ve yeni toplumsal koşullar daha fazla sayıda insana güvenli ve müreffeh bir yaşamı sunacak şekilde tasarlanmalıdır.

Extended Abstract

Just Transition Approach on the Threshold of a New Era

*

Alkan Üstün

ORCID: 0000-0002-3616-8193

Bahattin Cizreli

ORCID: 0000-0002-7639-1138

The aim of this study is to present the concept, scope and principles of the just transition, which has become a frequently mentioned approach in the related literature. As a reality, climate change occupies even more space on the world agenda. The multidimensional nature of the phenomenon indicates that there is an increasing interest in climate change not only from the natural sciences but also from the social sciences. In the fight against the climate crisis, it is not enough to develop cutting edge technologies alone. In addition, new understandings and insights are needed at the social level. It would not be helpful to suggest conventional answers to unique problems. In other words, the solution of current problems is embedded in recent meanings and newly constructed social arrangements. In this context, it is thought that a number of important principles included in the just transition could open the door to the solution of the persistent problems in the society (which are observed to be mostly due to inequality) beyond developing the fight against climate change.

In the article, first of all, the reality of climate change and the problems it causes will be presented, and then the basic implications and characteristics of just transition will be displayed. In this study, scientific reports about the phenomenon, studies of international organizations, related texts of trade unions and federations and academic research were used. It is thought that the just transition approach will have a salient position in the ongoing discussions in Turkey, which has recently ratified to the Paris Agreement and targets to achieve net zero emissions in the next three decades.

Climate change has taken its place among the daily discussions in Turkey and has collected great interest through the media after the ratification of the Paris Agreement in October 2021. In addition to media attention, beside extreme weather events such as floods and storms, drought and rising food

prices, which almost all citizens experience in some way, inevitably turn climate change into a high-ranking agenda topic. On the other hand, the activities of non-governmental organizations have made the climate crisis heard by a wider audience.

In the process of transition to an environmentally friendly, green and sustainable economy, the just transition approach comprises following principles:

- Creating decent jobs and making existing traditional sectors environmentally friendly,
- Establishing new employment policies where no one will be left behind,
- Designing strategies for the development of new technologies as an important part of climate-friendly and climate-resilient capacity building,
- Providing training to employees and supporting in-service training in line with the developments in technology and newly emerging requirements,
- Updating training programs for new employment areas and thus increasing the quality of the workforce,
- Prioritizing innovative approaches not only about production but also about social equality,
- Assessing current social vulnerabilities and supporting vulnerable groups most likely to be heavily impacted by the transition,
- The design of climate policies which include active participation in decision-making processes and consultation mechanisms, and that are based on dialogue-based management,
- Planning and managing of transitional financing and necessary investments,
- Providing and diversifying the required economic resources in order to make all these elements possible.

The just transition approach includes production, consumption, distribution, employment, social rights, education, economy, management, technology and, in short, a new social organization vision in the context of the principles it contains. At this point, the crucial part is to internalization of these principles and ensure that they are accessible to all layers of society.

Low-carbon and carbon-free production techniques require changes in existing business sectors and working conditions. In this context, it should be noted that job losses will occur in some carbon-intensive sectors, while new job opportunities will be created in freshly developing sectors. Providing employment opportunities in a way that will not leave anyone behind will enable the

transition process to be carried out to the benefit of significantly broad social segments.

In order to access recently emerging job opportunities, new vocational qualifications should be enhanced and opportunities for qualification development related to these should be accessible to all. The transition process should be seen as an opportunity and renewal plans for education programmes should be considered. Vocational schools and apprenticeship practices should be realized more effective, as well as the opening of new programs in secondary and higher education in line with the current needs.

Traditional sectors are transforming and new patterns of production and consumption are emerging. It is a scenario with a high probability that innovative methods and technological developments will accelerate in the coming period and that they will be benefited in the fight against the climate crisis. However, relying solely on emerging technologies and neglecting the social aspect of the phenomenon will mean ignoring the possibility of a concrete and comprehensive social change.

The just transition approach, discussed in the context of the principles discussed throughout this article, assess the shift to a green and sustainable economy as an opportunity. Just transition draws a roadmap with a unique vision for today's societies, which are on the verge of a significant change. With the realization of genuine and consistent planning and egalitarian concrete practices, just transition will be able to provide positive outcomes for all social segments, especially for vulnerable groups. In the light of all the aforementioned principles, no individual should be left behind while implementations are carried out, and the new social conditions should be designed to offer a safe and prosperous life to more people.

Kaynakça/References

- Cahill, A. E., & Aiello-Lammens, M. E. (2013). How does climate change cause extinction? *Proceedings of the Royal Society*. Erişim adresi: <https://royalsocietypublishing.org/doi/epdf/10.1098/rspb.2012.1890>
- Climate Justice Alliance. (2018). *Just Transition Principles*. Erişim adresi: https://climatejusticealliance.org/wp-content/uploads/2018/06/CJA_JustTransition_Principles_final_hi-rez.pdf
- ETUC. (2007). *Climate change and employment*. European Trade Union Confederation. Erişim adresi: http://www.unizar.es/gobierno/consejo_social/documents/070201ClimateChange-Employment.pdf

- European Commission. (2020). *The just transition mechanism: Making sure no one is left behind*. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_en
- ILO. (2018a). *The employment impact of climate change adaptation*. International Labour Organization. Erişim adresi: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_645572.pdf
- ILO. (2018b). *World employment and social outlook 2018: Greening with jobs*. International Labour Organization. Erişim adresi: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_628654.pdf
- ILO. (2019). *Skills for a greener future: A global view based on 32 country studies*. The International Labour Organization.
- ILO. (2022). *Frequently asked questions on just transition*. The International Labour Organization. Erişim adresi: https://www.ilo.org/global/topics/green-jobs/WCMS_824102/lang--en/index.htm
- IPCC. (2018). *Global warming of 1.5°C*. Intergovernmental Panel on Climate Change. Erişim adresi: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/06/SR15_Full_Report_High_Res.pdf
- IPCC. (2021). *Climate change 2021: The physical science basis*. Intergovernmental Panel on Climate Change. Erişim adresi: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/>
- IPCC. (2022). *Climate change 2022: Impacts, adaptation and vulnerability*. Intergovernmental Panel on Climate Change. Erişim adresi: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>
- IRENA. (2021). *renewable energy and jobs: Annual review 2021*. International Renewable Energy Agency. Erişim adresi: <https://www.irena.org/publications/2021/Oct/Renewable-Energy-and-Jobs-Annual-Review-2021>
- IRENA. (2022). *World energy transitions outlook 2022: 1.5°C pathway*. International Renewable Energy Agency. Erişim adresi: https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2022/Mar/IRENA_WETO_Summary_2022.pdf?la=en&hash=1DA99D3C3334C84668F5CAA029BD9A076C10079
- ITUC. (2009). *A just transition: A fair pathway to protect to climate*. Erişim adresi: <https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/01-Depliant-Transition5.pdf>
- ITUC. (2010). *Resolution on combating climate change through sustainable development and just transition*. International Trade Union Confederation. Erişim adresi: <https://www.ituc-csi.org/resolution-on-combating-climate?lang=en>
- OECD. (2017). *Just transition a report for the OECD*. OECD. Erişim adresi: <https://www.oecd.org/environment/cc/g20-climate/collapsecontents/Just-Transition-Centre-report-just-transition.pdf>
- Shue, H. (2014). *Global environment and international inequality*. İçinde *Climate Justice: Vulnerability and Protection* (ss. 180-194). Oxford University Press.